

Osmanlı Erotik Edebiyat ve Sanatının Cinsel Çoğulculuk ile İlgili Bizlere Öğretebilecekleri¹

Tarih, natrans kimliğin ve heteroseksüelliğin hiç düşünmeden yapılan ve habis doğallaştırmasının en iyi panzehiri olabilir. Tarihin büyük bir bölümünde, insanların cinselliği sabit ve dimorfik terimlerle kavramadığı gerçeğiyle yüzleşildiğinde, özgürleştirici ve çoğulcu bir geleceği tahayyül etmek çok daha kolay hale gelir.

Antik Yunan'da *erastês* ve *erômenes* (yani yetişkin erkekler ve genç oğlanlar) arasındaki yarı-kurumsallaşmış ilişkiler, cinsel âdetlerin günümüzdekinden farklı bir örneğini sunmaktadır. Bilim insanları 'homoseksüalite'nin modern bir inşa olduğunu söylediklerinde, geçmişteki insanların romantik ya da erotik eşcinsel ilişkilere girmediklerini kastetmezler elbette. Daha ziyade eşcinsel ilişkinin, modern öncesi dönemde basitçe bir tercih ya da pratik olarak görülürken; 19. Yüzyılda doğuştan gelen bir huy, bir kimlik olarak düşünülmeyle başladığını kastetmektedirler.

Almanca *Homosexualität* terimi Avusturya-Macaristanlı yazar ve gazeteci [Károly Mária Kertbeny](#) (öncesinde Karl-Maria Benkert) tarafından ancak 1868 civarında tedavüle sokuldu. Bu gerçek, kelime var olmadan önce insanların, bizim şu anda homoseksüellik olarak düşündüğümüz şeyi nasıl kavramsallaştırmış olabilecekleri sorusunu gündeme getirmektedir. İşte bu yüzden, [Robert Beachy](#)'in önerdiği gibi, 19. Yüzyılın sonlarında Avrupa'da homoseksüelliğin 'icat edildiğinden' bahsetmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda, entelektüel tarihçi [Khaled el-Rouayheb](#)'in *avant la lettre* [*] eşcinsel ilişkiler üzerine olan kitabının başlığı, [Before Homosexuality in the Arab-Islamic World, 1500-1800](#) (2005), [Arap-İslam Dünyasında Homoseksüellik Öncesi] manidardır.

19. Yüzyılın sonlarında Batı etkisiyle gelişen heteronormativitenin ortaya çıkmasından önce Osmanlı İmparatorluğu'nda, cinsel âdetler oldukça farklı bir tablo sergilemektedir. Osmanlı'nın cinsel deneyimine yakından bir bakış öğretici olacaktır. Osmanlı uzmanları [Helga Anetshofer](#) ve [İpek Hüner-Cora](#) ile birlikte beş asırlık Osmanlıca külliyatını cinsel terminoloji açısından [taradım](#). Bu araştırmanın -şimdiye kadar 600'den fazla kelimeye rastladık- sonuçları, Osmanlıca konuşan dünyada (yani esasen bugünkü Türkiye ve yakın komşularının topraklarında) insanların cinselliği nasıl yaşamış oldukların değilse de en azından seks hakkında nasıl düşündüklerini bizlere öğretmektedir.

Kuşkusuz şimdiye kadar çıkarttığımız kelime dağarcığı pek kapsamlı değildir fakat bazı net kalıplar ortaya çıkmıştır. Bilhassa, üç cinsiyet ve iki tip cinsellikten bahsedilebildiğini göstermektedir. Öncelikle yararlanılan kaynaklar, kadın/erkek dikotomisinden ziyade erkekler, kadınlar ve oğlanları üç ayrı cinsiyet olarak açıkça göstermektedir. Gerçekten de oğlanlar 'feminen' kabul edilmez ya da kadınları ikame etmezler. Kadınlarla sakalsızlık gibi kimi ortak özellikleri paylaşmakla birlikte oğlanlar açıkça ayrı bir cinsiyet olarak değerlendirilmişlerdir. Dahası, büyüüp erkek olana değin toplumsal cinsiyetleri (gender) akışkandır. Bir nevi her yetişkin erkek, bir zamanlar oğlan olduğundan, transseksüeldir (transgender).

İkinci olarak, kaynaklara göre iki ayrı cinsellik vardır. Fakat bir hetero/homoseksüel dikotomi oluşturmaktan ziyade, penetre etmek ve penetre edilmek ile tanımlanan iki cinselliktir. Penetre eden erkek için penetre ettiği kişinin cinsiyeti çok önemli değildi, bu tercih esasen kişisel bir zevk meselesi

---

¹ **Orijinal Kaynak:** Schick, İrvin Cemil. (2018). "What Ottoman Erotica Teaches us About Sexual Pluralism", *Aeon*. [Link](#). **Türkçe Kaynak:** Gamze Doğan tarafından *sosyalbilimler.org*'da yayımlanmak üzere Türkçeye çevrilmiştir. Yayımlanma Tarihi: 24/09/2018: [Link](#).

olarak görülüyordu. ‘Aktif’ bir erkeğin cinsel yönelimini tasvir için kullanılan kelimelerin değer yargısından tamamen yoksun oluşu gerçekten de dikkate değerdir. Örneğin; *matlab* (talepler, istekler, arzular), *meşreb* (mizaç, karakter, eğilim), *mezhep* (tavır, hareket tarzı), *tarik* (yol, yön, usul, metot) ve *tercih*. Kadınlar ve oğlanlar penetrasyon nesnesi olduklarından, erkekler kadar soylu sayılmazlardı. Ne var ki, cinsel partner olmak bakımından ne kadın ne de oğlan bir diğerinden daha değerli addedilirdi. Kısacası, taradığımız külliyata göre Osmanlı toplumunda cinsel kimlik efradını cami ağyarını mâni biçimde tanımlanmamış, bir erkeğin cinsel partner tercihi, bugün bira ya da şarabı tercih edebilecek bir kişinin durumuna epey benzer biçimde, yalnızca bir zevk meselesi olarak görülmüştür.

El-Rouayheb, homoseksüelliğin Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki ilk anda göze çarpan tanınma ve kabulünü ele alan pek çok Batılı Oryantalistin değerlendirmelerinin anakronik olduğunu, üniter bir eşcinsellik kavramının evrensel ve tarih-üstü geçerliliğinin şimdiki zamandan kalkılarak (presentist) varsayılmasıyla malul olduğunu göstermiştir. El-Rouayheb’e göre, modern öncesi ve erken modern Arapça kaynaklar daha incelikli, rol ve yaş bakımından farklılaşmış bir eşcinsel ilişkilerin varlığını ima etmektedir. Paris Sorbonne’da Arap edebiyatı uzmanı olan [Frédéric Langrange](#)’ın [Islamicate Sexualities](#)’de (2008) ileri sürdüğü gibi: “*Kendi holistik homoseksüalite anlayışını belki de hiç sorgulamamış olan çağdaş Batılı okur bu anlayışını bölük pörçük biçimde bir dizi özel rollere bürünmüş olarak görür, nitekim Ortaçağ yazarları, söz gelimi homoseksüel ilişkide bulunan aktif ve pasif partnerler arasında bir “arzu ortaklığı” olduğunu da düşünmezler genellikle.*”

Osmanlı döneminde kullanılan cinsel terminoloji, tam olarak aynı şeyi bu vakada da ortaya koymaktadır: Hem erkeği hem de kadını, yaşlıyı olduğu kadar genci, pasifi olduğu kadar aktifi de içeren, toplumun tüm üyelerini kapsayan bir terim olarak ‘homoseksüellik’ yoktur. Bunun yerine Osmanlı dili, spesifik rolleri yerine getiren spesifik katılımcıları tanımlayan hayli özelleşmiş kelimeler bakımından son derece zengindir.

19. Yüzyılın sonuna gelindiğinde, erkekler ile oğlanlar arasındaki ilişkiler gözden düşmeye başladı. 1876’dan 1909 yılına kadar padişah olan II. Abdulhamid’e arz edilen çokça alıntılanmış belgede, tarihçi ve devlet adamı Ahmed Cevdet Paşa şöyle yazıyordu:

“Oğlan sevgililer azalırken, kadın severler sayıca artmıştır. Adeta Lût kavminin yeryüzünden silinmesi gibi. İstanbul’da alışıldığı üzere genç erkeklere müteveccih adı çıkmış aşk ve yakınlık, şimdi doğa durumuna uygun olarak kızlara yönelmiştir.”

Oğlancılığın azalması elbette hayırlıydı. Gel gör ki, bu değişiklik aynı zamanda Batı etkisindeki heteronormativitenin ve ortaya çıkışı kaçınılmaz olan, baskının Osmanlı toplumunda ilerleyişini de ilan etmiştir.

Homofobi bugün Türkiye’de güçlü bir baskıdır. İstanbul’da düzenlenen, İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II)’dan bir hafta önce, 26 Mayıs 1996’da sağcı bir grup Taksim meydanının yakınındaki Ülker Sokak’ta yaşayan travesti ve transseksüellere karşı evlerinden tahliye edilmelerinin yanı sıra ölüm ve yaralanmalarla [sonuçlanan planlı bir katliam \[pogrom\]](#) gerçekleştirdi. Geçtiğimiz yıl [2017] yetkililer, magandaların [troglodyte] grubu dağıtmakla tehdit etmesinin akabinde Onur Yürüyüşü’nün gerçekleşmesini engelledi.

Türk hükümetinin Osmanlı atalarına olan oldukça gösterişli hürmetinin bir gün cinsellik konusunda daha açık fikirli bir yaklaşımı içerecek şekilde genişleyeceğini umuyoruz.

Dipnotlar

[*] Terim icat edilmeden önceki –ç.n.